

Een klein verhaal

Er wordt al tijden gezegd dat de tijd van de grote verhalen voorbij is. Het wordt genoemd als één de redenen voor de secularisatie en terugloop van de kerken. Behalve het christelijk geloof zijn er meer grote verhalen die het niet meer zo goed doen. Kapitalisme: als je alles commercieel uitbestede, gebeurt het dan beter? Of worden alleen de aandeelhouders er beter van? Maar ook het verhaal van het communisme en het socialisme. Zie de Partij van de Arbeid die verschrompelt is sinds de ideologische veren afgeschud zijn. Met grote verhalen moet je niet meer aankomen, zegt men. Ze stelden teleur, ze werden ontmaskerd, denk aan de val van de Muur in 1989. Momenteel is er veel aandacht voor kleine verhalen, waar de 'grote verhalen soms ten koste gingen van kleine mensen. In het nieuws interviews met slachtoffers van toeslagenaffaire, met studenten, hoe hebben zij de coronatijd beleefd? Studenten die kampten met depressie. Het 'kleine verhaal' Jan Rot's laatste maanden, waarvan hij verslag deed in het AD. Kleine verhalen, maar *niet* voor de betrokkenen. Zo'n klein verhaal van leed en verlies kan je hele horizon verduisteren. Je hebt geen zicht meer op de wereld om je heen. Zoals die vrouw, die haar man verloor, tegen me zei: 'Ik lees geen krant meer, het interesseert me allemaal niet meer'. En mensen lijden m.i. extra omdat hun kleine verhaal niet meer in een groot verhaal kunnen onderbrengen. Het kan helpen als je kan denken: 'Mij overkomt dat nu allemaal, maar God heeft er een bedoeling mee'. Als mensen dat op huisbezoek tegen mij zeggen, neem ik die troost niet af. Ik zwijg dan meestal, omdat ik dat niet zo zeker weet. Het grote verhaal van het communisme en het ideaal van de klasseloze maatschappij. Mensen brachten daar offers voor. Maar we zijn kritisch geworden. Vertel maar aan mensen die uit hun flat weggebombardeerd zijn dat alles goed komt. Oekraïne won gisteren het songfestival. Ze moesten natuurlijk winnen, want wij willen dat het verhaal, van dat kleine land dat door de grote beer is overvallen, uiteindelijk wint. Het goede moet overwinnen! Maar is dat ook zo, dat weten we nog niet. Ik hoop het vurig voor Oekraïne, voor de mensen in Oost en West. Velen verliezen het geloof in de toekomst, er is veel cynisme om ons heen. Is er eigenlijk wel een groot verhaal, of zijn we drijfhout in de rivier van de geschiedenis?

Deze inleiding bij het evangelie van Johannes. Een bijzonder evangelie: het is laat geschreven. Jeruzalem was al verwoest. De christenen leefden in een wereld die steeds minder aangenaam voor hen werd. Van begin tot eind wordt in dit evangelie geprobeerd het kleine verhaal van de ondergang van een mens – de mens Jezus – onder te brengen in een groot verhaal. Johannes heeft daar een bijzonder woord voor: verheerlijken (Gods grootheid zichtbaar geworden, NBV). Het gaat de evangelist daarom dat er iets van de glans van de toekomst in deze mens Jezus zichtbaar wordt. Wanneer gebeurt dat hier? Als Judas in de nacht is verdwenen om Jezus te gaan verraden. Dan klinkt er dat raadselachtige woord: 'Nu is de grootheid (heerlijkheid) van de mensenzoon zichtbaar geworden'. Midden in het verhaal van het verraad, van onvermijdelijk lijden. Er is inmiddels een groot verhaal gesneuveld in Johannes' dagen: het verhaal dat de Messias zou komen om de Romeinen te verdrijven en Gods heerlijkheid over Israël zou brengen. Dat is allemaal niet gebeurd! Vele jaren na dat fiasco schrijft Johannes zijn evangelie. Vanaf het begin af aan horen we bij Johannes: het gaat op het lijden aan (zie het Lam Gods)! De verheerlijking van Jezus bestond er niet in dat Hij op een strijddros Jeruzalem binnen trok en de Romeinen eruit jaste. Zijn verheerlijking wordt erin zichtbaar dat Hij de voeten wast – te lezen in het voorafgaande – en aan een kruis eindigt. De zoon des mensen moet verhoogd worden! Wij denken bij een executie toch niet aan 'verhoogd' worden. Johannes zet Jezus' leven in een nieuw licht. Hoe dat kan? Omdat Jezus uit de woorden van de Thora leefde. 'Verlies de moed niet', zegt Johannes. 'Juist nu Jezus van ons is weggegaan – 'Ik blijf nog maar een korte tijd bij jullie' - hebben wij een nieuw gebod ontvangen. Wat is dat gebod in de tijd van Jezusverlatenheid? Jullie zullen elkaar lief hebben! Wat Jezus in woorden en daden heeft laten zien, zullen jullie nu voor elkaar doen. Zoals ik bij iemand las: 'Jullie zullen voor elkaar Jezus zijn'. Dat is geen softe liefde of sentimenteel. Als er iets moeilijk is in tijden van tegenstand, als het grote verhaal het niet meer doet, dan is dat wel dat je het elkaar niet gaat verwijten, de schuldvraag niet bij de ander te zoeken. Het verzet in de 2^e Wereldoorlog kende eensgezindheid in de strijd tegen de vijand, maar onderling kon het botsen over de weg en de middelen. 'Heb elkaar lief', is de opdracht.

Nog even over dat woord van Jezus: ‘Wat ik tegen de Joden gezegd heb, zeg ik tegen jullie...’ Gisteren zou Pieter Oussoren op mijn feestje spreken over het evangelie van Johannes. Ik lees een klein citaatje uit wat hij afsluitend had willen zeggen: ‘Waar in de bijbelvertaling – welke dan ook – nog ‘Joden’ staat voortaan ‘Judeeërs’ te lezen. Dan kan het evangelie van Johannes, waar de nazi’s zo dol op waren, nooit meer dienen als voer voor antisemieten’.

Jezus strijd is niet met ‘de Joden’, maar met de leidlieden in Jeruzalem. Het ‘nieuwe gebod’ dat Jezus geeft is niet ‘beter’ dan het woord uit Deuteronomium, waar staat dat je je naast lief moet hebben als jezelf. Nieuw is dat dit gebod vlees geworden: het kreeg handen en voeten in Jezus. Het nieuwe is dat we ons er niet van af kunnen maken als een woord uit het verleden: het komt ons in Jezus op de huid! Het is geen ideaal, het kan! Veel te gemakkelijk zeggen we in de kerk: ‘Dat kan toch niet’. Het bijzondere is dat het realisme van de Schrift in een klein verhaal tot ons komt. Het evangelie vertelt hoe doorslaggevend de weg, de houding, de woorden van één mens kunnen zijn. Via één zo’n mens kan er weer een groot verhaal opbloeien: ik heb jullie gezegd: Heb elkaar lief. De Amerikaanse theoloog Stanley Hauerwas zegt dat de kerk niet moet menen de wereldpolitiek te kunnen veranderen. Maar het gaat erom dat we in de gemeente die nieuwe wereld, in onderlinge liefde zichtbaar maken en uitdragen. Hij heeft er ook op gewezen dat in de christelijke gemeenschap de deugden geoefend en onderwezen worden. Dat is niet niks! Wat mij betreft begint dat in het thema van deze zondag: Cantate. Het loflied tot God, het lied tegen de bierkaai, het bezingen van wat nog niet mogelijk is of te geloven is. Ik preekte ooit in een vrijzinnige geloofsgemeenschap, waar voor mij uitgegaan was dat ik naar de orthodoxie neigde. Een kritische dame zei bij de uitgang tegen mij: ‘Gelooft u dat nu allemaal wat u ons heeft laten zingen?’ En ik zei: ‘Mevrouw, als ik het zing wel’.

Voorganger: ds. Rob van Essen

1^e lezing: Deut. 6:1-9 en Johannes 13:31-35.